

Στην κοινή γνώμη, η «κλασική» ή «σοβαρή(!;)» μουσική είναι πάντοτε σύμφυτη με μια «υψηλή» πνευματικότητα και μια έκφραση βαθιών, αποκλειστικά ζοφερών συναισθημάτων που την καθιστούν προνόμιο των «καλλιιεργημένων εστέτ (αισθητών)» και ένα δυσπρόσιτο είδος μουσικής ακατάλληλο προς «ευρεία κατανάλωση». Αναμφισβήτητα στην κλασική μουσική συμπεριλαμβάνονται έργα προχωρημένου στοχασμού· όμως, καθώς η τέχνη αγκαλιάζει κάθε πτυχή της έκφρασης της ανθρώπινης ψυχής και διανοίας, η κλασική μουσική διαθέτει **άφθονα δείγματα «ελαφρότερων» έργων με ολοφάνερο χιούμορ κάθε λογής** (βλ. και ανάρτηση <https://tinyurl.com/229vavmu>).

Ο Ρώσος συνθέτης **Ντμίτρι Σοστακόβιτς** (1906-1975), από τους κορυφαίους του 20ου αιώνα, υπήρξε ο δημοφιλέστερος σοβιετικός συνθέτης της γενιάς του (βλ. και άσκηση <https://tinyurl.com/4fw225ce>) και τιμήθηκε με πολυάριθμες διακρίσεις και κρατικά βραβεία, ενώ θήτευσε και στο Ανώτατο Σοβιέτ. Η ζωή του, όπως και τόσων καλλιτεχνών σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη της υφελίου, σημαδεύτηκε από τη συχνά αντιφατική του σχέση με το καθεστώς υπό το οποίο έζησε και δημιούργησε τα έργα του.

DMITRI SHOSTAKOVICH

WALTZ No. 2

Από τη «2^η Σουίτα Τζαζ» ή σωστότερα την «(1^η) Σουίτα για Ορχήστρα Βαριετέ» του Σοστακόβιτς, το Βαλς αρ. 2 είναι ένα διαχρονικό κομμάτι «ελαφράς» μουσικής (όπως όλα τα κομμάτια της εν λόγω σουίτας που γράφτηκαν για τον κινηματογράφο, το θέατρο ή το μπαλέτο). Φαίνεται απλό αλλά δυσταξινόμητο, καθώς έχει περάσει από την κλασική μουσική στην «ποπ κουλτούρα». Το Βαλς αρ. 2 του Σοστακόβιτς είναι κάτι περισσότερο από μια πιασάρικη μελωδία. Είναι ένας περίπλοκος συνδυασμός μουσικών στοιχείων που συνδυάζονται προσεκτικά για να παράγουν κάτι που είναι ταυτόχρονα όμορφο και «ενοχλητικό». Παραμένει δημοφιλές επειδή μπορεί να προκαλέσει διαφορετικά συναισθήματα στους ανθρώπους, να τους αγγίζει σε προσωπικό επίπεδο και να πει ιστορίες χωρίς τη χρήση λέξεων. Το έργο αυτό δεν έγινε τόσο διάσημο από μόνο του· αντίθετα, ένα μείγμα μουσικών λεπτομερειών και ιστορικών συνθηκών είναι αυτό που μας κάνει όλους να το αναγνωρίσουμε.

Το βαλς, αν και δημιουργήθηκε για την ταινία «Το Πρώτο Κλιμάκιο», κέρδισε μεγάλο μέρος της ευρείας δημοτικότητάς του από την ένταξή του στη διάσημη ταινία του 1999 «Μάτια Ερμητικά Κλειστά» που απετέλεσε το «κύκναιο άσμα» του σκηνοθέτη Στάνλεϊ Κιούμπρικ. Η εναρκτήρια σκηνή με την αναχώρηση του ζευγαριού των πρωταγωνιστών για έναν χορό μεταμφιεσμένων και το βαλς να παίζει σαν υπόκρουση είναι μια τέλεια ενσάρκωση του μυστηρίου, της επιθυμίας και της ανησυχίας, ένα σύμβολο ενός κινηματογραφικού αινίγματος.

Το Βαλς αρ. 2 του Σοστακόβιτς είναι ένα καλό παράδειγμα του **πώς η μουσική μπορεί να αφηγηθεί συγκινητικές ιστορίες χωρίς λόγια**. Αυτό το βαλς είναι ζωγραφισμένο με αξιομνημόνευτες μελωδικές γραμμές, αντικρουόμενες αρμονίες και ξεχωριστή ενορχήστρωση.

Αυτά τα πολύ λυρικά μοτίβα απεικονίζονται με τρόπο που διεγείρει **σύνθετες σκέψεις και συναισθήματα** από το μυαλό και την καρδιά του κοινού. Το γεγονός ότι συνέχισε να κερδίζει δημοτικότητα με την πάροδο των ετών καταδεικνύει ότι αυτός ο συνθέτης μπορούσε να δημιουργήσει **διαχρονική μουσική που αγνοεί τα μουσικά είδη λόγω της όμορφης, βαθιάς και αινιγματικής φύσης της**.

Η αντισυμβατική επιλογή οργάνων του Σοστακόβιτς στο Βαλς αρ. 2 συμβάλλει επίσης στο **μυστήριο** που ενυπάρχει και σε άλλα βαλς του. Η προτίμηση ασυνήθιστων μουσικών οργάνων δημιουργεί μια **αίσθηση διασκέδασης**, συμπεριλαμβανομένων και κάποιων **ελαφρών πινελιών καρναβαλιού μέσα στη σκοτεινή ατμόσφαιρα**. Η απροσδόκητη χροιά αυτών των οργάνων προσθέτει ένα **στοιχείο έκπληξης και αγωνίας** σε όλη την εκτέλεση του βαλς, κρατώντας μας καθηλωμένους μέχρι το τέλος του.

Ως μελωδία, το Βαλς αρ. 2 του Σοστακόβιτς είναι **φαινομενικά απλό**, αλλά έχει μια **ελκυστική πολυπλοκότητα**. Το άλτο σαξόφωνο ακούγεται συχνά, γεγονός που το κάνει να μοιάζει ίσως κάπως θλιβερό και πένθιμο, σαν να έχει χάσει κανείς τον έρωτά του ή να έχει μια γλυκόπικρη ανάμνηση. Στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για έναν **χαρούμενο χορό** με τον χρονισμό των $\frac{3}{4}$ και με τις ελάσσονες αρμονίες κλειδιών και τα δυσαρμονικά διαστήματα να **το κάνουν να φαίνεται άβολο εξωτερικά, προσδίδοντάς του μια ιδιόμορφη, ανήσυχη προοπτική**. Παιγμένο με συμμετοχή άτυπων οργάνων όπως σαξόφωνα και ξυλόφωνο, αυτό το βαλς δημιουργεί μια **θορυβώδη ατμόσφαιρα**. Το εμφανέστατο σ' αυτό το βαλς είδος **παιχνιδιού μεταξύ σκιάς και ήλιου** είναι χαρακτηριστικό του ύφους της «**συμφωνίας μεταξύ αντιθέσεων**» του Σοστακόβιτς. Το Βαλς αρ. 2 έχει λοιπόν κάτι περισσότερο από μια απλή φανταχτερή μελωδία με εξωτική ενορχήστρωση. Το βαλς είναι ικανό να δημιουργήσει διαφορετικά συναισθήματα, από την ευτυχία μέχρι τη λύπη, συνδυάζοντας το φως με τα σκοτεινά μοτίβα, γεγονός που καθιστά το άκουσμά του **προσωπικό** για κάθε ακροατή. Κατ' εμέ, αυτό το βαλς καταδεικνύει πώς **οι άνθρωποι μπορούν ακόμα να καταφέρνουν να απολαμβάνουν τη ζωή, παρά τις σκληρές πραγματικότητες που αντιμετώπιζουν καθημερινά**.

Απολαμβάνουμε το **2^ο βαλς του Ντμίτρι Σοστακόβιτς** από συναυλία της **Φίλαρμονικής του Βερολίνου** με μαέστρο τον **Ρικάρντο Σαγί**, στις 23.8.2011, στη «Σκηνή του Δάσους» στο Βερολίνο.

[ΣΟΣΤΑΚΟΒΙΤΣ Το 2ο βαλς από τη 2η Σουίτα Τζαζ.MP4](#)

Περνάμε τώρα στην καταπληκτική **9^η Συμφωνία σε Μι Ύφεση Μείζονα, έργο 70** του **Σοστακόβιτς**. Γράφτηκε σε μια μοιραία χρονιά, το 1945, και *ανέτρεψε τις προσδοκίες του ρωσικού μουσικού κόσμου από τον συνθέτη για έναν «ύμνο της νίκης»*. Ο Σοστακόβιτς συνέθεσε το έργο κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού στο Ιβάνοβο, ένα αγροτικό καταφύγιο συνθετών, αρκετές ώρες βορειοανατολικά της Μόσχας. Ο Ντανίλ Ζιτομίρσκι, ένας συμπαθής του συνθέτη κριτικός που βρισκόταν επίσης στο Ιβάνοβο εκείνο το καλοκαίρι, θυμήθηκε: «Μετά την Έβδομη και την Όγδοη, όλοι περίμεναν τη θριαμβευτική Συμφωνία της Νίκης». Πράγματι, η διπλή σημασία της νίκης της ΕΣΣΔ στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ο αριθμητικός συμβολισμός μιας Ένατης Συμφωνίας (η οποία προκαλούσε συγκρίσεις με την ουτοπική Ένατη Συμφωνία του Μπετόβεν) άσκησαν πίεση

στον Σοστακόβιτς να συνθέσει ένα μεγαλοπρεπές δοξαστικό έργο, όμως ο συνθέτης δεν ήταν ιδιαίτερα πρόθυμος να συμμορφωθεί. Παρότι αρχικά σχεδίαζε μια πολύ μεγαλύτερη συμφωνία για να γίνει η ένατη του, ένοιωθε ότι έτσι ακολουθούσε τα βήματα μιας σειράς σπουδαίων ένατων και έτσι αποφάσισε τελικά να γράψει αυτήν τη συμφωνία που δεν θα μπορούσε να είναι πιο διαφορετική από τις προηγούμενες σπουδαίες ένατες άλλων συνθετών.

Η 9η Συμφωνία του Σοστακόβιτς *στερείται εντελώς πομπώδους μεγαλείου*. Στη θέση της 9^{ης} βρίσκεται ένα **συμπαγές, διαφανές, κλασικά προσανατολισμένο έργο με ένα σύνθετο συναισθηματικό τοπίο**. Είναι σύντομη και βάνουσα σαρκαστική. Ξεκινά αθώα και σταδιακά μετατρέπεται κατά στιγμές σε βαθιά και σκοτεινή, περνώντας μέσα από μανία και στοχασμό. Ο μεγάλος μαέστρος Γεβγκένι Μραβίνσκι, ο οποίος θα έδινε την πρεμιέρα της συμφωνίας, έγραψε γι' αυτήν ότι «χλευάζει την εφησυχασμό, τον πομπώδη ύμνο, την επιθυμία να επαναπαύεσαι στις δάφνες σου και να τραγουδάς τους δικούς σου επαίνους», αλλά σημείωσε επίσης ότι «η συμφωνία δεν είναι εντελώς ειρωνική. Έχει επίσης γνήσιο λυρισμό και βαθιά θλίψη». **Πρωταρχικό όμως στοιχείο είναι η αίσθηση του χιούμορ του Σοστακόβιτς: ένα χιούμορ ασεβές, παράλογο και σαρδόνιο**.

Είναι η τελευταία από τις τρεις συμφωνίες που συντέθηκαν κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και αυτό το κομμάτι περιγράφει αναμφισβήτητα **τον τρόπο, μεταμφιεσμένο σε χαρά**, που απέπνεε η Ρωσία μετά το τέλος του πολέμου. Η ορμή της, κατά διαστήματα, παύει εντελώς να υπάρχει, αλλά όταν εισάγονται ένα ή δύο ακόμη στοιχεία, τότε η μουσική της συμφωνίας βρίσκει να σε στοιχειώνει στα πιο ήσυχα σημεία της και να σε ενοχλεί στα πιο ανησυχητικά σημεία της.

Η **Συμφωνία αρ. 9 του Σοστακόβιτς** είναι ένα έργο σε **5 μέρη-κινήσεις**, ένα έργο, όπως προείπαμε, **απροσδόκητα σύντομο και ανάλαφρο**, μια στροφή στο έργο του συνθέτη που έρχεται σε έντονη αντίθεση με τις προηγούμενες συμφωνίες του, και συχνά περιγράφεται ως **μια παιχνιδιάρικη «κλασική συμφωνία»** στο ύφος του «πατέρα της κλασικής συμφωνίας», σπουδαιότατου αυστριακού συνθέτη Γιόζεφ Χάιντν (1732-1809) (βλ. και ανάρτηση <https://tinyurl.com/229vavmu>). Η συμφωνία παρουσιάζει **ξεχωριστές διαθέσεις στα μέρη της**: το πρώτο είναι γραμμένο σε μια ζωηρή, κλασική μορφή σονάτας, το δεύτερο είναι ένα μελαγχολικό Μοντεράτο και τα τρία τελευταία, που κανονικά παίζονται χωρίς παύση, ποικίλλουν, κατά σειρά, από ένα φευγαλέο Πρέστο-Σκέρτσο σε ένα πιο σκοτεινό Λάργκο με ένα στοιχειωτικό σόλο φαγκότου, καταλήγοντας σε ένα χαοτικό φινάλε Αλεγκρέτο που θυμίζει τσίρκο, χαρούμενο στην επιφάνεια, αλλά όπως πάντα με τον Σοστακόβιτς, αμφίσημο στην τελευταία του νότα.

Το έργο σωστά ερμηνεύτηκε στην εποχή του ως **ένα ανατρεπτικό μουσικό αστείο, μια ειρωνική παρωδία** και θεωρήθηκε ιδεολογικά αδύναμο από τις σοβιετικές αρχές, καθώς αφήφησε τις προσδοκίες για ένα μεγάλο, θριαμβευτικό φινάλε που θα εξυμνούσε τη Σοβιετική Ένωση. Ο συνθέτης, για αρκετά χρόνια μετά, παρέμεινε σιωπηλός ως συμφωνιστής.

Θα ακούσουμε και θα αναλύσουμε ένα-ένα τα πέντε μέρη της συμφωνίας από ηχογράφηση συναυλίας της **Φίλαρμονικής του Βερολίνου** στις 31.10.2020, με μαέστρο τον **Κύριλλο Πετρένκο**.

[1.Allegro.mp3](#)

[2.Moderato.mp3](#)

[3.Presto,Scherzo.mp3](#)

[4.Largo.mp3](#)

[5.Allegretto.mp3](#)

Η ιδιόρρυθμη 9^η Συμφωνία λαμβάνει εδώ μια αποκαλυπτική, συναισθηματικά ταραγμένη, σχεδόν μανιακή και σκοτεινή ερμηνεία, όπως αυτή που προκαλεί ένας τρομακτικός κλόουν, από τη Φιλαρμονική του Βερολίνου και τον επικεφαλής μαέστρο και καλλιτεχνικό διευθυντή της. Μπορεί το έργο να μην είναι η υπερπαραγωγή της «χορωδιακής συμφωνίας» μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο που περίμεναν οι αρχές, όμως ούτε είναι το τελείως «ελαφρύ» κομμάτι όπως μερικές φορές περιγράφεται, καθώς, στην εν λόγω εκτέλεση τουλάχιστον, οι διασκεδαστικές πτυχές “divertimento” του έργου εναλλάσσονται με κάτι δυσοίωνα και αιχμηρό (κι όχι μόνο το θρηνητικό φαγκότο και τα απειλητικά χάλκινα πνευστά του 4ου μέρους) - αν υπάρχει χιούμορ κάπου, τότε είναι μαύρο - παιγμένο εξαιρετικά στην παρούσα εκτέλεση της συμφωνίας.

Ο Κ. Πετρένκο έχει το πλεονέκτημα της ηχογράφησης «μετά από ακουστική επιδιόρθωση» του Στίλαου, η οποία αποκαλύπτει έναν πλούτο αποχρώσεων και λεπτομερειών. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στο υπέροχο, σαν σε μουσική δωματίου, Moderato (2^ο μέρος), με τις γλυκές, απεριόριστες άνω χορδές, τα υγρά πνευστά και τα απαλά μπάσα με νύξιμο. Συνεχίζοντας, το διαπεραστικό σκίρτημα του Presto (3^ο μέρος), τόσο καλά βαθμονομημένο, είναι μια απόλαυση να το ακούς. Ο συνδυασμός τούμπας και τρομπονιών στο Largo (4^ο μέρος), για να μην αναφέρουμε τα υπέροχα σόλο του φαγκότου, φαίνονται τόσο αληθινά που τοποθετούν τον ακροατή σταθερά σαν να βρίσκεται σε μια από τις καλύτερες θέσεις της αίθουσας συναυλιών που παίζεται το έργο. Όσο για το φινάλε, έχει άφθονη ορμή, με την αβίαστη δεξιοτεχνία των Βερολινέζων μουσικών μια συνεχή πηγή θαυμασμού.

Από τη σειρά ελαιογραφιών του **Όμπρεϊ Ουίλιαμς** (1926-1990) με πηγή έμπνευσης τα έργα του Ντμίτρι Σοστακόβιτς. Τα έργα του Γουιανέζου αυτού ζωγράφου συνδυάζουν στοιχεία αφηρημένου εξπρεσιονισμού με μορφές, εικόνες και σύμβολα εμπνευσμένα από την προκολομβιανή τέχνη των ιθαγενών λαών της Αμερικής.